

Janusz Kucicki, *The Function of the Speeches in the Acts of the Apostles. A Key to Interpretation of Luke's Uses of Speeches in Acts*, Brill, Leiden–Boston 2018, ss. 392, ISBN 978-90-0435-902-4

Książka ukazała się w prestiżowej serii Biblical Interpretation Series wydawnictwa Brill. Rozprawa posiada cztery rozdziały. Podczas gdy każdy z nich otwiera wprowadzenie, tylko pierwszy z nich kończy się wyodrębnionym segmentem zawierającym wnioski. Zasadniczy korpus rozprawy poprzedzają: przedmowa z wykazem skrótów, wprowadzenie, zaś zamykają: zakończenie o charakterze podsumowania z następującą po nim bibliografią oraz z indeksem miejsc biblijnych, który obejmuje również pisma Józefa Flawiusza, z indeksem autorów i z indeksem mów. Bibliografię podzielono na sześć kategorii: źródła pierwszorzędne z tekstami biblijnymi i pozabiblijnymi, komentarze (biblijne), monografie i artykuły, słowniki, konkordancje i wprowadzenia, ogólne (odwołania), inne narzędzia. Pomimo złożoności tego podziału czytelnik, dzięki indeksowi autorów, może dość szybko odszukać w pierwszym cytowaniu rozwinięcia opisów bibliograficznych przedstawianych skrótowo w przypisach. Wielką pomocą w lekturze służą indeksy miejsc biblijnych oraz autorów, które ułatwiają dotarcie do prowadzonych w głównym tekście analiz określonych tekstów i do dyskusji z autorami wymienionymi w bibliografii. Książkę wyróżnia uaktualniony aparat naukowy. Wykorzystano w nim bogatą literaturę obcojęzyczną: w językach angielskim, francuskim, niemieckim i włoskim. Na pozytywną ocenę zasługuje również uwzględnienie publikacji w języku polskim.

Rozprawa ks. J. Kucickiego ma za przedmiot czterdzieści mów wyróżnionych w Dziejach Apostolskich. Wprowadzenie z zarysem stanu badań świadczy o bardzo dobrej orientacji jej autora w dotychczasowych studiach nad tym gatunkiem w Dziejach Apostolskich. Punktem wyjścia dla jego własny analiz jest zwrócenie uwagi na relację mów do samej narracji. Jego zdaniem, gdyby ograniczyć się wyłącznie do tekstów tworzących narrację, wówczas można byłoby poznać przebieg wydarzeń opowiedzianych przez Łukasza, ale nie można byłoby rozpoznać, jakie znaczenie on im przypisuje. Właśnie już w tym pierwszym sensie, czyli względem tekstów narracyjnych, mowy pełnią funkcję hermeneutyczną w Dziejach Apostolskich. Obecność tej funkcji jest najpierw badana na drodze negatywnej w dwudziestu ośmiu paragrafach pierwszego rozdziału. Autor najpierw przedstawia narrację oddzieloną od mów, a następnie zwraca uwagę z jednej strony na jej spójność i logiczność przy rozpatrywaniu jej bez mów, zaś z drugiej strony na związek wyodrębnionych mów z tak oddzieloną narracją. Tak powtarzana procedura pozwala na coraz wyraźniejsze dostrzeganie bardziej bezpośredniego związku niektórych mów z najbliższym kontekstem narracyjnym.

Niektóre jednostki tekstu – identyfikowane przez ks. J. Kucickiego jako mowy – nie są powiązane między sobą przez rozwój wspólnych w nich motywów, ale wyłącznie przez związki z opowiadaniem tworzącymi dla nich kontekst narracyjny. Autor wyróżnia dziesięć takich mów, które ze względu na ten związek nazywa mowami strukturalnymi. Ich ścisłe powiązanie z warstwą narracyjną jest różnego typu i zakresu: pierwsza z nich (Dz 1,4-8) przedstawia ogólną strukturę księgi. Osiem z nich pełni funkcje względem najbliższej narracji. Można wśród nich wyróżnić cztery z funkcją przygotowawczą (Dz 1,16-22; 6,2-4; 14,15-17; 25,24-27) oraz inne cztery z wyjaśniającą (Dz 18,14-15;

19,25-27; 19,35-40; 21,20-25). Jedna dokonuje podziału całej sekcji w jej warstwie narracyjnej (Dz 4,24-30).

Natomiast odmienną funkcję ma trzydzieści mów określonych jako tematyczne. Z jednej strony nie mają one strukturalnych powiązań z najbliższym kontekstem, zaś z drugiej strony kolejne rozwijają wspólne motywy. Głównym tematem pierwszej grupy mów (Dz 2,14-40; 3,12-26; 4,8-12.19-20) jest głoszenie Jezusa jako Mesjasza w początkowym okresie jerozolimskiej działalności apostołów. Wiodącym motywem drugiej sekwencji mów (Dz 5,29-32; 5,35-39; 7,2-60) jest narastający konflikt między głoszącymi Chrystusa a religijnymi przywódcami ludu, który najpierw prowadzi do prześladowań w Jerozolimie, a następnie do wyjścia uczniów z działalnością misyjną poza to miasto. Z tą zmianą miejsca i adresata ich działalności jest związana trzecia grupa mów (Dz 8,20-23; 10,28-29.34-43.47; 11,5-17), mająca za temat Ducha Świętego jako daru dla tych, którzy mają wiarę niezależnie od ich pochodzenia religijnego i etnicznego. Mowy czwartej grupy (Dz 13,16-41.46-47; 17,22-31; 20,18-35) są umieszczone podczas trzech podróży misyjnych Pawła i są skierowane odpowiednio do żydów (pierwsza podróż), do pogan (druga podróż) oraz do przewodzących wspólnotom (trzecia podróż). Piąta grupa (Dz 15,7-11; 15,13-21; 15,23-29) wiąże się z tzw. soborem w Jerozolimie, dotyczącym kwestii nakładania przepisów prawa Mojżeszowego na przyjmowane do Kościoła osoby pochodzące z kręgu pogańskiego. Szósta grupa (Dz 22,1-21; 23,1.6; 23,26-30) zawiera wypowiedzi związane z pobytem Pawła w Jerozolimie i w jej świątyni, kiedy zamyka się jego dotychczasowa, swobodna działalność z powodu jego uwięzienia. Kolejne dwie grupy łączą się z postępowaniem sądowym prowadzonym przez przedstawicieli władzy rzymskiej nad Judeą, a dotyczącym Pawła uwięzionego w Cezarei: siódma dotyczy przewodu przed Feliksem (Dz 24,2-8; 24,10-21; 24,22), zaś ósma – przed Festusem (Dz 25, 8.10-11; 25,14-21; 26,2-29). Dziewiątą grupę (Dz 27,10; 27,21-26; 27,33-34) tworzą mowy wygłoszone podczas podróży Pawła do Rzymu. Dziesiąta grupa składa się z mów wygłoszonych podczas jego pobytu w Rzymie.

Jak ocenić realizację wyznaczonych zadań badawczych? Najpierw krytyczne uwagi szczegółowe. W rozprawie trudno znaleźć wyjaśnienie, dlaczego modlitwa zgromadzonych w wieczerniku w sprawie wyboru następcy Judasza nie jest wyodrębniona jako mowa (Dz 1,24-25), podczas gdy modlitwa po uwolnieniu apostołów jest traktowana jako odrębna mowa (Dz 4,24-30). Nazwanie grupami dziesięciu tryptyków wypowiedzi nie pasuje do grupy wyróżnionej jako czwarta, gdyż w tekście finalnym Łukasza jest ona rozdzielona przez grupę wyodrębnioną jako piąta. Trudno też uznać za mowę tworzącą inny tryptyk krótką wypowiedź Feliksa (Dz 24,22).

Bardziej złożona jest kwestia oceny całości rozprawy ze względu na wyznaczone cele i przyjętą metodologię. Autor rozprawy dąży konsekwentnie do zdefiniowanych na jej początku celów: określenie funkcji gatunku mów w relacji do gatunku narracji; zbadanie znaczenia i funkcji poszczególnych mów rozpoznanych jako tematyczne oraz takie samo postępowanie w przypadku mów strukturalnych; odniesienie rezultatów tych dwóch poprzednich postępowań badawczych do całości Dziejów Apostolskich w ich układzie „chronologicznym”. Na pierwszym etapie badań powtarzane są twierdzenia o spójności i logiczności samej warstwy opowiadania, które oddzielono od mów, by rozpoznać ich funkcję hermeneutyczną. Spostrzeżenia te są jak najbardziej trafne, ale tylko w najbardziej ogólnym sensie sekwencji pewnych wydarzeń. Tak odseparowane narracje nie przynależą do gatunku opowiadań sumarycznych, ponieważ są wyposażone w szczegóły i mają za każdym razem określony kształt (własną strukturę). Warstwa narracyjna – właśnie z tymi licznymi detalami i z tą za każdym razem inną strukturą – pozostaje ściśle związana z warstwą mów. Autor zauważa ten związek od samego początku swoich analiz, choć

z własnych spostrzeżeń nie wyciąga odpowiednich wniosków, a zwłaszcza nie poddaje przyjętej na wstępie metody badań krytycznej korekcie. Na przykład wymienienie imion jedenastu apostołów oraz wyróżnienie ich modlitwy już ma określone znaczenie zgodne z teologią Łukasza. Teofil odczytuje narrację nie bez związku z ewangelicznym opowiadaniem, które zawiera wzmiankę o modlitwie i analogiczną listę (Łk 6,12-16 nie jest wcale wzmiankowany w rozprawie). Tym samym Łukaszcza teologia zaczyna wyrażać się już przez narrację o zgromadzeniu w wieczerniku, a nie dopiero przez dołączenie do tej narracji wypowiedzi Piotra. Innymi słowy, funkcję hermeneutyczną w Łukaszczy tekście pełnią nie tylko mowy, ale również pełni ją jego narracja, gdyż już przez nią dokonywana jest interpretacja faktów. Pełniejszy obraz teologii Łukasza odsłoniłby się w studium zbieżności lub – wyrażając się jeszcze ściślej – komplementarności tych dwóch warstw.

Formalna strona książki zasługuje na najwyższą ocenę, choć jej autor nie ustrzegł się drobnych błędów – głównie na etapie ostatecznej redakcji. Na przykład, wymaga poprawienia oznaczenie granic mowy Ac 4,23-30 na Ac 4,24-30 (na s. 347). W bibliografii zaliczenie pozycji do niektórych działów wydaje się dość arbitralne (np. introdukcje biblijne w języku angielskim przydzielono do czwartej części bibliografii, zaś te w języku polskim do ostatniej; tak samo rozdzielono należące do tej samej kategorii słowniki G. Kittela oraz H. Balza et al.).

Pomimo pewnych zastrzeżeń natury metodologicznej i nielicznych braków formalnych należy podkreślić, że wiele spostrzeżeń badacza jest trafnych, a szczególne wnioski są oparte na solidnej egzegezie tekstów oryginalnych. Niewątpliwie rozprawa ks. J. Kucickiego będzie musiała być brana pod uwagę w przyszłych pracach poświęconych Dziejom Apostolskim.

Ks. Artur Malina

„Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 53,2 (2020), s. 312-314

Henryk Drawnel, *Qumran Cave 4: The Aramaic Books of Enoch, 4Q201, 4Q202, 4Q204, 4Q205, 4Q206, 4Q207, 4Q212*, Oxford University Press, Oxford 2019, ss. 576, ISBN: 978 01-9879-991-7

Monografia przedstawia pierwszą ze względu na kompletność edycję krytyczną siedmiu rękopisów aramejskiej Księgi Henocha. Uzupełniając publikowaną do 2009 r. przez wydawnictwo Uniwersytetu Oxfordzkiego serię Discoveries in the Judean Desert, zamyka ona rozciągający się na prawie siedem ostatnich dekad proces publikacji rękopisów z okolic Morza Martwego w formacie edycji krytycznej przyjętej w tej serii. Główny korpus monografii tworzy edycja aramejskich manuskryptów (poz. 4 [numeracja wg folderu itd.]: s. 9-447). Jej cennym i oryginalnym rozszerzeniem są narzędzia służące badaniom historycznym i filologicznym (s. 449-509). Pełna konkordancja obejmuje wszystkie leksemy występujące w rękopisach aramejskich. Zaproponowane rekonstrukcje i zawarte w komentarzach obserwacje paleograficzne mają odwołania do fotografii fragmentów, które zostały wykonane przy użyciu najbardziej zaawansowanych technik w różnych zakresach rozszerepionego światła oraz z maksymalną rozdzielczością. Wszystkie fragmenty są przyporządkowane manuskryptom na podstawie paleograficznej identyfikacji ich